

חטאי המנהיגים – שיטת כלי יקר

מים ראשונים: פרק ד של ספר ויקרא פותח בכותרת הכללית "נפש כי תחטא" ומפרט בהמשך חטאים של אנשים ספציפיים: תחילה כהן גדול (כהן משיח) שחטא (פסוק ג), המשך במקרה המיוחד של בית דין (הגדול) שחטא (פסוק ג), לאחר מכן נשיא שהוא מלך שחטא (פסוק כב), ורק בסוף "האזרח הפשוט" (עם הארץ, פסוק כז). שלושה הראשונים ("הבכירים") נדונים בהרחבה במסכת הוריות שבסדר נזיקין. ללמדך, שראשי העם הם מקרה מיוחד. כבר זכינו לדון על שלושה מתוך ארבעה מקרים אלה: **נפש כי תחטא, אשר נשיא יחטא, ואם כל עדת ישראל ישגו** (בית הדין הגדול). בקשנו הפעם להשלים את הכהן המשיח, אך "קפץ" עלינו פירושו המיוחד של כלי יקר¹ שדן באופן כולל בצירוף ארבעה מקרים אלה המייחד את פרק ד בספר ויקרא, פרשת ויקרא.²

ויקרא פרק ד³

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר **נֶפֶשׁ כִּי תַחַטָּא בְּשִׁגְגָה מִכָּל מִצְוֹת ה'** אֲשֶׁר לֹא תַעֲשִׂינָהּ וַעֲשֵׂה מֵאַחַת מֵהֵנָּה:

אם **הכהן המשיח יחטא** לאשמת העם והקריב על חטאתו אֲשֶׁר חָטָא פֶּרֶן בֶּקֶר תָּמִים לֹה' לְחַטָּאת: ... וְהוֹצִיא אֶת כָּל הַפָּר אֶל מַחוּץ לַמַּחֲנֶה אֶל מְקוֹם טְהוֹר אֶל שַׁפְּדֵי הַדִּשָׁן וְשָׂרַף אֹתוֹ עַל עֵצִים בְּאֵשׁ עַל שַׁפְּדֵי הַדִּשָׁן יִשְׂרָף:⁴
ואם כל עדת ישראל ישגו ונעלם דָּבָר מֵעֵינֵי הַקֹּהֵל וַעֲשֵׂה אֶחָת מִכָּל מִצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תַעֲשִׂינָהּ וְאֲשַׁמּוּ: וְנוֹדַעַה הַחַטָּאת אֲשֶׁר חָטָאוּ עֲלֶיהָ וְהִקְרִיבוּ הַקֹּהֵל פֶּרֶן בֶּקֶר לְחַטָּאת וְהִבִּיאוּ אֹתוֹ לִפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד: ... וַעֲשֵׂה לַפָּר כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לַפָּר הַחַטָּאת כֹּן יַעֲשֶׂה לוֹ וְכַפֵּר עֲלֵהֶם הַכֹּהֵן וְנִסְלַח לָהֶם: ... חַטָּאת הַקֹּהֵל הוּא:⁵
אשר נשיא יחטא וַעֲשֵׂה אֶחָת מִכָּל מִצְוֹת ה' אֲלֵהוּ אֲשֶׁר לֹא תַעֲשִׂינָהּ בְּשִׁגְגָה וְאֲשֵׁם: ... וְהִבִּיא אֶת קֶרְבָּנוֹ שְׂעִיר עִזִּים זָכָר תָּמִים: ... וְכַפֵּר עָלָיו הַכֹּהֵן מִחַטָּאתוֹ וְנִסְלַח לוֹ:⁶

ואם **נפש אחת תחטא** בְּשִׁגְגָה מֵעַם הָאָרֶץ בְּעִשְׂתָּהּ אֶחָת מִמִּצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תַעֲשִׂינָהּ וְאֲשֵׁם: ... וְהִבִּיא קֶרְבָּנוֹ שְׂעִירֵת עִזִּים תְּמִימָה נִקְבָּה עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא: ... וְכַפֵּר עָלָיו הַכֹּהֵן וְנִסְלַח לוֹ: וְאִם כֶּבֶשׂ יָבִיא קֶרְבָּנוֹ לְחַטָּאת נִקְבָּה תְּמִימָה יְבִיאָנָהּ: ... וְכַפֵּר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא וְנִסְלַח לוֹ:⁷

פירוש כלי יקר על הפרק⁸

"נפש כי תחטא". מצינו שלוש לשונות בחוטאים: כִּי, אִם, אֲשֶׁר. ביחיד החוטא כתיב: "נפש כי תחטא", וברבים החוטאים נאמר: "ואם כל עדת ישראל ישגו" (פסוק ג) ובנשיא כתיב "אשר נשיא יחטא" (פסוק כב).⁹ ואמרו המפרשים שלשון "כִּי" מורה יותר על ודאות מן לשון "אִם". ולשון "אֲשֶׁר" מורה יותר על ודאות מן לשון "כִּי".¹⁰ לפיכך, בחטא הרבים שהוא דבר שאינו מצוי שרבים יסכימו על החטא, לכך נאמר: "ואם כל עדת ישראל ישגו", שהוא מורה על הספק. וכן בכהן משוח נאמר: "אם הכהן המשוח יחטא", כי רחוק הוא ובלתי שכיח שהכהן המשוח או רבים יחטאו. אבל סתם יחיד יבוא לידי חטא, על כן נאמר: "נפש כי תחטא", שלשון "כִּי" מורה

¹ הוא רבי שלמה אפרים מלונטשיץ ('איש לונטשיץ'), פולין מאה 16, תלמיד המהרש"ל.

² וייתרוננו שכפרשן מאוחר הוא מסתמך על פירושים ומדרשים קודמים ונותן סקירה כללית ורחבה על הפרק.

³ לאחר שבפרקים א ו-ב נדונים קרבנות עולה ונדבה לסוגיהם השונים, כפי שתשיג ידו של כל אחד ואחד, ופרק ג מוקדש לקרבן שלמים באפשרויותיו השונות שוב כפי אשר תשיג ידו, בא פרק ד לדון בקרבן חובה שבא על חטא, הוא קרבן חטאת. וכלשון רמב"ן בתחילת פרשת צו הבאה (שם הסדר שונה ומצטרף שם קרבן אשם): "היה הצווי בסדר ויקרא, עולה ומנחה זבח השלמים והחטאת והאשם, כי בתחילה דיבר בקרבנות הנדבה, ואחרי כן בקרבנות החובה על חטא".

⁴ לאורך עשרה פסוקים מתואר אופן הקרבת פר החטאת של הכהן המשיח, אבל 'פרט קטן' אחד לא נזכר שם. מה הוא?

⁵ זה הדין של בית דין הגדול שטעה ("זקני העדה") כאמור לעיל. כאן נזכר 'הפרט הקטן' שלא נזכר אצל הכהן המשיח.

⁶ גם כאן נזכר 'הפרט הקטן'.

⁷ נחתם הפרק בחטא של כל אדם מישראל, שיש לו שתי אפשרויות של קרבן ואי לכך נזכר 'הפרט הקטן' כאן פעמיים. שואבי המים כבר גילו בוודאי על איזה 'פרט קטן' אנחנו מדברים, ואנחנו נתייחס אליו כמובן בהמשך הדברים.

⁸ פירוש כלי יקר (שבידינו) על הפרק מתמקד בשני פסוקים: בפסוק ב: "נפש כי תחטא" שהוא מעין כותרת לכל הפרק, ובפסוק כ: "ונסלח להם" על הסליחה לבית הדין הגדול שהורה בשגגה.

⁹ הוא לא מציין כאן את "אם" של הכהן המשיח, אבל מתייחס לכך בהמשך דבריו. אולי יש כאן השמטת המעתיקים או המו"לים.

¹⁰ הסדר מהנדר / הספק, אל השכיח / הוודאי הוא: "אם" – לא שכיח, "כִּי" – שכיח יותר, "אשר" – וודאי או קרוב לוודאי.

על דבר שקרוב לודאי שיהיה כן.¹¹ אבל הנשיא המתנשא לכל ראש ונוהג נשיאותו ברמה מתוך רום לבבו, ודאי יבוא לידי חטא. לכך נאמר: "אשר נשיא יחטא", כי לשון "אשר" מורה על דבר שודאי יהיה ואין בו ספק וכן תמצא בספר הזוהר וברבינו בחיי ובתולדות יצחק.¹²

וקשה לי על זה, אם כן למה נאמר: "ואם נפש אחת תחטא" (פסוק כז)? למה הזכיר אצל היחיד פעם לשון אם ופעם לשון כִּי? ועוד קשה, למה אמר "נפש אחת"? כי באומרו "נפש" ידענו שהיא אחת ולא שתיים. ואם דרך הכתוב לומר נפש אחת, אם כן למה אמר נפש כי תחטא ולא אמר אחת.¹³

ונראה לומר שבנוהג שבעולם שכל יחיד החוטא בשגגה חוטא בדברים שהוא רואה רבים נכשלים ואינן נזהרים בדבר ההוא, על כן הוא טועה לומר שלא יקרהו עוון בדבר. ומיעוטא דמיעוטא הוא שיש לך איזה יחיד חוטא אף בדבר שאינו רואה רבים נכשלים בדבר ההוא והוא יחיד בדבר. וזה דבר שאינו שכיח ודעתו חיצונית. לכך נאמר: "ואם נפש אחת תחטא", רצה לומר שיהיה החוטא נפש אחת לבד ולא יהיה לו דמיון וחבר בין הבריות. זה דבר בלתי שכיח, על כן נאמר בו לשון "אם" המורה על הספק, כדרך שנאמר בכהן משוח ובסנהדרין. אבל כשאמר נפש כי תחטא לא הזכיר לשון "אחת" לפי שזה מדבר ביחיד החוטא בדברים שרואה רבים אינן נזהרים בו, על כן הדבר שכיח וקרוב לודאי שגם הוא יכשל בו. לכך נאמר בו לשון "כִּי".¹⁴ וכדמות ראייה לזה מה שאמר "ואם נפש אחת תחטא בשגגה מעם הארץ", רצה לומר שהוא נבדל בחטא זה מן עם הארץ שאינו רואה אחרים עושים ועושה, אבל אצל לשון "כִּי" לא נאמר מעם הארץ.¹⁵

16....

"ונסלח להם".¹⁷ מה שלא נאמר לשון סליחה בכהן המשוח כדרך שהזכיר לשון סליחה בקהל ונשיא ויחיד, פירש הרמב"ן שלרוב מעלת הכהן לא יתכפר לגמרי, "כי מלאך ה' צבאות הוא" (מלאכי ב יז) וגדול עווננו מנשוא עד שיתפלל ויתחנן לאלהיו.¹⁸ ומהר"י אברבנאל כתב שמה שנאמר בחטאת הקהל ונסלח להם קאי על הכהן ועל הקהל וכוללם יחד, לפי ששניהם חטאו בדבר הוראה שהתירו האסור.¹⁹ ולי נראה שלכך לא נאמר סליחה בכהן

¹¹ יש כאן בעיה קטנה משום ש"כי" בנפש של יחיד נאמר בפסוק השני שבראש הפרק ואילו בהמשך דווקא כתוב: "ואם נפש אחת תחטא". לבעיה הזו יתייחס כלי יקר להלן.

¹² באנגלית היינו אומרים It is bound to happen. "אשר" במובן של אישור וחיזוק – חזקה שיחטא. כוונת כלי יקר כאן היא לזוהר כך ג (ויקרא) פרשת ויקרא דף כג עמוד א: "תני רבי יצחק מאי שנא בכל אתר דכתיב בהו ואם ... אם הכהן המשיח יחטא, ואם כל עדת ישראל ישגו והכא אשר נשיא יחטא ולא כתיב ואם נשיא יחטא? ...אלא אלין כהנייא לא משתכחי הכי בחטאה ... וכן ואם כל עדת ישראל ישגו תוהא הוא דכלהו ישתכחו בחובא ... אבל הכא אשר נשיא יחטא - ודאי. בגין דלביה גס ביה ועמא אזלין אבתריה ואתמנון תחותוי, ועל דא אשר נשיא יחטא". ה"אשר" של הנשיא הוא ההפך הגמור מה"אם" של הכהן והאדם הפשוט. אצלם זה "אם", אצלו זה "אשר" - ודאי. ראו דברי הזוהר שם בהרחבה. וכן מפרש גם ספורנו: "כי אמנם זה דבר מצוי שיחטא, כאמרו: וישמן ישורון ויבעט". השררה משחיתה. ואת דברי רבי בחיי בן אשר ותולדות יצחק, ראו במים האחרונים.

¹³ האבחנה בין "כי" שהוא נוטה לחטוא ובין "אם" שנוטה פחות, היא בעייתית מעיר פירוש כלי יקר על הצעה עד כאן (במקור מהזוהר), שהרי לגבי "נפש תחטא" כתוב פעם "כי" – בראש הפרק, ופעם "אם" – בסופו, אחרי שגגות שלושה הנכבדים. שאלתו הנוספת על תוספת המילה "אחת" שזכרת ב"אם" ולא זכרת ב"כי" היא כבר רמז להסבר שיבוא להלן. אך אנו נקדים כאן ונציע את ההסבר ש"נפש כי תחטא" שבראש הפרק היא כותרת כללית לכל ארבעה המקרים: כהן משיח, בית דין, נשיא וסתם אדם. ככותרת כללית, אכן "כי" – יש חשש סביר שמישהו יחטא, כמאמר קהלת ז כ: "כי אדם אין צדיק בְּאָרֶץ אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה טוֹב וְלֹא יִחָטָא" (לצד עשיית הטוב, ילווה לעתים החטא). אבל כשהתורה מפרטת ומגיעה למקרה הרביעי של האדם הפשוט היא אומרת: "אם תחטא". כמו הכהן המשיח ובית הדין הגדול. השוואת התורה את שלושה מקרים אלה והבליטה לעומתם את הנשיא (המלך).

¹⁴ כלי יקר לא שעה להצעתנו והוא מציע ברמת היחיד שחוטא, את האבחנה אם זה חטא ש"רבים נכשלים ואינן נזהרים" בו, כי כך נוהגים "עם הארץ", ו"על כן הוא טועה לומר שלא יקרהו עוון בדבר". זה המקרה של "נפש כי תחטא". אבל המקרה של "ואם נפש אחת תחטא" הוא בחטא שאינו שכיח והחוטא הוא "יחיד בדבר ... שאינו שכיח" ועושה זאת מדעת עצמו (מה שכלי יקר מכנה "דעתו חיצונית"). זה חטא פחות שכיח ולכן הוא ב"אם". במקרה זה גם הוסיפה התורה את המילה "אחת" לומר לך "שהיה החוטא נפש אחת לבד ולא יהיה לו דמיון וחבר בין הבריות זה דבר בלתי שכיח, על כן נאמר בו לשון "אם" המורה על הספק".

¹⁵ כלי יקר נדרש גם לתוספת של "עם הארץ" כחטא של נפש "אם" שהוא לשיטתו חטא של יחיד שאינו מושפע ונגרר אחרי הרוב. תוספת זו קצת מקשה על פירושו, אבל הוא מציע להתמקד באות מ"ם: "מעם הארץ", לומר שבחטא זה החוטא נבדל מעם הארץ ועושה את החטא מעצמו שלו ושוב כלשונו: "ודעתו חיצונית".

¹⁶ בקטע זה שהשמטנו פונה כלי יקר לפירוש "בדרך הרמז" (דרשה מוסרית) ומתעכב גם על המילה "בשגגה" ומבחין בין שגגת עם הארץ ובין תלמיד חכם ששגגתו נחשבת לו לזדון (אבות ד יג). ראו שם במקור.

¹⁷ כאן עובר כלי יקר לחצי השני של פירושו לפרק שלנו ונדרש לפסוק כ החותם את כפרת בית הדין: "וְעִשָּׂה לְפָרַיִם פְּאֶשֶׁר עָשָׂה לְפָרַיִם הַחֲטָאתָן כִּי יַעֲשֶׂה לֹו וְכִפֹּר עֲלֵהֶם הַכֹּהֵן וְנִסְלַח לָהֶם". זה "הפרט הקטן" שהזכרנו לעיל כמה פעמים, הסליחה.

¹⁸ ראו פירוש רמב"ן בפרשתנו ויקרא פרק ד פסוק ב: "ולא הזכיר בחטאת כהן המשיח 'וכפר עליו ונסלח לו' כאשר הזכיר בשאר החוטאים בקהל ובנשיא ובהדיוט, אולי לרוב מעלתו לא יתכפר ונסלח לו לגמרי עד שיתפלל ויתחנן לאלהיו כי מלאך ה' צבאות הוא, וצריך להיותו נקי וטהור ידיים". ראו דברינו [שפתי כהן יבקשו דעת כי מלאך ה' צבאות הוא](#) בפרשת תצוה.

¹⁹ התורה מחברת בהוראת הדין בין הכהן הגדול ובית הדין בפסוקים בפרשת שופטים, דברים יז ח-יא: "כִּי יִפְלֹא מִמֶּךָ דְבַר לְמִשְׁפַּט בֵּין אָדָם לְאָדָם בֵּין דִּין לְדִין וּבֵין נֶגַע לְנֶגַע דְּבָרֵי רִיבֹת בְּשִׁעְרֶיךָ וְקַמְתָּ וְעָלִיתָ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ בו: וְבָאתָ אֶל הַפְּהִינִים הַלְוִיִּם

משוח, לפי שכל המחטיא הרבים חטא הרבים תלוי בו, ובכהן משוח נאמר: "אם הכהן המשיח יחטא לאשמת העם", פירש רש"י שחטאו אשמת העם הוא, שהם תלוין בו לכפר עליהם ונעשה מקולקל.²⁰ ויותר נכון לפרש לאשמת העם שהוא בכלל מחטיא הרבים, כי ממנו יראו וכן יעשו בקל וחומר. על כן לא נאמר בו "ונסלח לו", כי אף על פי שהקרבו יספיק להסיר מעליו חטאו וסר עונו, מכל מקום נשאר עדיין רושם חטא הרבים התלוי בו ולזה אין סליחה.²¹

ואל תשיבני ממה שאמר לשון סליחה בנשיא החוטא, היינו לפי שאין למידין ממנו אחרים כלל ואדרבא תולין חטא בנשיאותו, לומר שבעבור שנהג נשיאותו ברמה על כן בא לידי חטא. כי הכל יודעין שגסות הרוח שבאדם מעבירו על דעת קונו ואם כן אין למידין ממנו החטא, ואדרבא שלמידין ממנו דרך התשובה כמו שנאמר: "אשר נשיא יחטא" פירש רש"י: "אשר נשיא יחטא - לשון אשרי, אשרי הדור שהנשיא שלו נותן לב להביא כפרה על שגגתו, קל וחומר שמתחרט על זדונותיו".²²

ומה שנאמר לשון סליחה בפרשת "ואם כל עדת ישראל ישגו", ממה נפשך: אם הפרשה מדברת בעדה שלימה שחטאו כולם ממש, אז אין כאן מחטיאי הרבים שהרי כולם חטאו כאחד. ואם הפרשה מדברת בסנהדרין, כמו שלמדו מגזירה שוה דְעֵדָה - עֵדָה, אם כן העדה לא חטאו כלום, כי כבר צוה להם הקב"ה שישמעו בקול מוריהם. ואם המה חטאו ויורו המורים בטעות, אלה הצאן מה עשו? ואם כן אין כאן מחטיאי הרבים.²³ ואם נפשך לומר שזה נקרא מחטיאי הרבים, נוכל לומר שלכך מסיים ואמר: "חטאת הקהל הוא" - לומר שאף על פי שנאמר "ונסלח להם" מכל מקום אין זה סליחה, שהרי חטאת הקהל הוא ואותו רושם נשאר קיים. וכאילו אמר שהכל נסלח להם, חוץ ממה שחטאת הקהל הוא - אותו חטא נשאר קיים. וכל זה אזהרה גדולה למורי הוראות ולגדולי ישראל שיהיו נזהרים במעשיהם ביותר "כי שגגת תלמוד עולה זדון", כי מה שהוא עושה בשוגג גורם שממנו יראו וכן יעשו במזיד כי לא ידעו ששגגה הוא להם.²⁴

וְאֵל הַשֹּׁפֵט אֲשֶׁר יִהְיֶה בַיָּמִים הָהֵם וְדָרְשֶׁתְּ וְהִגִּידוּ לְךָ אֵת דְּבַר הַמִּשְׁפָּט וְכוּ'. יש זהות בין הכהנים ובית הדין הגדול. מה שמחזק דעה זו של אברבנאל. ראו פירושי אבן עזרא והעמק דבר על הפסוקים שם.

²⁰ תפקיד הכהונה הוא להיות הגורם המכפר והמרפא. אם המרפא והמכפר מתקלקל, מי יכפר על העם? "לאשמת העם" אין פירושו שבגלל העם חטא הכהן המשיח אלא ההפך, שבגלל חטאו אין קצת כפרה לאשמות של העם. "לאשמת העם" כתוצאה, לא כסיבה. ראו פירוש רש"י שכלי יקר מצטט, במקור ויקרא ד ג: "אם הכהן המשיח יחטא לאשמת העם - מדרשו אינו חייב אלא בהעלם דבר עם שגגת מעשה ... ופשוטו לפי אגדה, כשכהן גדול חוטא, אשמת העם הוא זה, שהן תלוין בו לכפר עליהם ולהתפלל בעדם, ונעשה מקולקל". האגדה היא פשט הפסוק! אבל יש לשים לב לקטע בדברי כלי יקר על "המחטיא את הרבים"! זה הרי עניין הרבה יותר חמור מחוסר בכפרה! לכך הוא מתייחס בהמשך דבריו כשהוא מביא את הצעתו הוא.

²¹ כלי יקר צועד צעד גדול מעבר לפירושו הרך יחסית של רש"י. כהן גדול שחוטא הוא בבחינת "מחטיא את הרבים"! וזו אשמה כבדה ביותר שבעצם אין לה שום תקנה, ראו תוספתא יומא פרק ד הלכה יא: "וכל המחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה, שלא יהו תלמידיו יורדין לשאול והוא נוחל את העולם". ובגמרא יומא פז ע"א: "וכל המחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה - שלא יהא הוא בגן עדן ותלמידיו בגיהנם". אך דא עקא, האשמה כבדה זו כנגד הכהן המשיח דורשת הסבר (שיבוא בהמשך) במה הוא גרוע יותר משני "הבכירים" האחרים: מבית הדין ומהנשיא? עד שנגיע לדון בכך, נראה לנו להציע הסבר רך יותר משלנו מדוע לא נסלח לכהן המשיח. כפרת כהן משיח היא מיוחדת בכך שהכהן מכפר על עצמו. עבודת המקדש, כולל קרבנות חטאת ואשם, נמסרה לכהנים, אשר צריכים גם לאכול מהקרבו ואכילתם היא חלק מהכפרה: "כהנים אוכלים ובעלים מתכפרים" (ספרא שמיני פרשה א תחילת פרק ב סימן ד). כאשר הכהן המשיח, היינו הכהן הגדול (ראו תרגום אונקלוס לפסוק) חוטא, נמצאנו בסבך. אין מי שיקריב את קרבן החטאת חוץ ממנו עצמו (למה לא כהן אחר? שאלה). אי לכך הוא מקריב את קרבנו, אבל אין כאן סליחה וכפרה מלאים בבחינת "אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים" (ברכות ה ע"ב).

²² השלמנו את דברי רש"י עד סופם, דברים שלקוחים ממדרש ספרא על הפסוק ומירושמי הוריות ג ג. ראו שם במקור שדברים אלה נאמרים ע"י רבן יוחנן בן זכאי שהיה לו מעמד של נשיא לעצם הנושא, כלי יקר מעביר כאן קו הפרדה חד בין מעמד הכהונה ובין השלטון והשררה. בין הכהן המשיח והנשיא הוא המלך (משנה הוריות ג ג). מעמד הכהונה בא ממקום הקודש: "כי מלאך ה' צבאות הוא", השלטון הוא דבר חילוני ומראש אין ממנו ציפיות גדולות. העם מכיר את מנהיגיו ויוהרתם: "הכל יודעין שגסות הרוח שבאדם מעבירו על דעת קונו" ואי לכך "אין למידין ממנו החטא". עמך יודע לסנון (ראו דברינו [שררה](#) בפרשת קרח). ואדרבא, מוסף כלי יקר, אם השלטון מודה על שגיאותיו הרי זה דבר מיוחד "שלמידין ממנו דרך התשובה"! ראו בשבח התשובה שעשו אחאב ומנשה. אבל למנהיגות הרוחנית שחטאה גם אם בשגגה, קשה מאד הסליחה. ועדיין חסר לנו "הבכיר השלישי" - בית הדין הגדול. שם גם נאמר "ונסלח להם". מדוע להם יש סליחה? לכאורה הם דומים יותר לכהן מאשר למלך.

²³ בשלב ראשון נראה שכלי יקר עושה כל מאמץ, בפלפול לא-קטן, להצדיק את הסליחה לבית דין שטעה. תחילה הוא מציע לקרוא את הפסוק כפשוטו, ולא כפי שחז"ל דרשו, ש"כל עדת ישראל ישגו", הוא אכן כל העם ולפיכך אין כאן החטאה של הרבים. הרבים חטאו בעצמם. וגם אם נדרוש ש"עדת ישראל" הוא בית הדין הגדול, עדיין ניתן לטעון שכיוון שמי שעושה עפ"י הוראת בית הדין הגדול - פטור מעונש (ראו משנה ראשונה במסכת הוריות, בדברינו [אם כל עדת ישראל ישגו](#)), הרי שבית הדין לא החטיא את הרבים. אבל נראה שכלי יקר לא משתכנע מהצעה זו והוא מציע אפשרות אחרת להסביר את "ונסלח להם" של בית הדין.

²⁴ כאן נראה שכלי יקר מפנה זקוקר עצמי אל תלמידי החכמים ומורי ההוראה ומן הסתם לא מוציא עצמו מהם, תוך שהוא יוצר דרשה מיוחדת על הפסוק: "ונסלח להם ... חטאת הקהל הוא". דרשה שהיא בניגוד גמור לפשט הפסוקים. אין בעצם סליחה לבית דין שטעה ולמורי הוראה שעשו שלא כהוגן, גם אם עשו בשגגה. אין למעשים כאלה סליחה גמורה, הרושם שהם הותירו "נשאר קיים"! הם כן בבחינת מחטיאי הרבים, הגם שלא עשו בזדון. שימו לב לציטוט של "שגגת תלמוד" שמקורה במשנה אבות פרק ד משנה יג ומורחבת בגמרא בבא מציעא לג ע"ב: "דדריש רבי יהודה ברבי אלעאי: מאי דכתיב הגד לעמי פשעם ולבית יעקב חטאתם. הגד לעמי פשעם -

שבת שלום ורפואה קרובה לבוא²⁵
 מחלקי המים

מים אחרונים: נשלים את הערה 12 לעיל. להלן דברי רבי בחיי בן אשר ויקרא ד כב שכלי יקר מזכיר: "ולזה לא נכתב אם נשיא יחטא, כמו שאמר: אם הכהן המשיח יחטא, ואמר גם כן: ואם כל עדת ישראל ישגו. כי הכהן הגדול נזהר מן החטא לפי שעניני כל ישראל תלויות עליו בין לענין צרכי גופם ומזונותם בין לענין כפרת נפשותם, וכן הסנהדרין גם כן נזהרים הם מן החטא, לפי שרוח הקודש נוספת עליהם, ולפיכך הזכיר בהם בחטאם לשון ספק. אבל בנשיא הזכיר החטא בלשון ודאי, לפי שהנשיא לבו גם מאד בו, ומדת הגאווה שהיא סבת החטא מצויה עמו לגודל ממשלתו".

ובדומה, פירוש תולדות יצחק²⁶ ויקרא ד ג: "אם הכהן המשיח יחטא, בלשון החוטאים מצינו חילוקים. במשיח אמר אם, שאמר אם הכהן המשיח, וכן בכל העדה, ואם כל עדת ישראל ישגו, ובנשיא אמר אשר נשיא יחטא, ולא אמר אם, וביחיד החוטא אמר ונפש כי תחטא. הטעם בזה שהכהן המשיח שהוא כהן גדול רחוק שיחטא, ולזה אמר אם שהוא ספק, וכן כל הקהל רחוק ולזה אמר אם. וביחיד אמר נפש כי תחטא, כי מורה יותר ודאות מלשון אם, ובנשיא מתוך גאותו שהוא המלך וכיוצא בו ודאי יחטא, ולזה אמר אשר נשיא יחטא".

אלו תלמידי חכמים, ששגגות נעשות להם כזדונות. ולבית יעקב חטאתם - אלו עמי הארץ, שזדונות נעשות להם כשגגות. והיינו דתנן, רבי יהודה אומר: הוי זהיר בתלמוד, ששגגת תלמוד עולה זדון". ואם נסכם דברים אחרונים אלה של כלי יקר נוכל אולי לומר כך: מנהיג רוחני שחטא גרם חטא לעצמו ולקהל מרעיתו. על החטא האישי שלו, ניתן לסלוח, ככלות הכל הוא בן אדם ולא מלאך. אבל החטא או הפגם שדבק בציבור בעקבות הוראתו השגויה, לא ניתן להימחק ובוודאי לא בתהליך של סליחה ותיקון אישי. ולמאי נפקא מיניה? אולי לכך ששוב אין הוא יכול להמשיך ולהנהיג ולשאת במשרה ציבורית. החטא האישי נסלח, אבל פנה בקשה את מקומך למישהו אחר (בחוק הקיים במדינת ישראל, אם איננו טועים, איש ציבור שנאשם בפלילים וריצה את עונשו, יכול אחרי תקופת זמן מסוימת, לחזור ולתפוס כהונה ציבורית.

²⁵ דף זה נכתב בימי מגיפת הקורונה, אך נראה שהוא מתאים להוותנו, בכל עת ובכל תקופה.

²⁶ ר' יצחק ב"ר יוסף קארו, מאה 15, ספרד, פורטוגל, קושטא, דודו של ר' יוסף קארו מחבר השולחן הערוך.